

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

رفتارهای غیر عقلایی در تصمیم‌گیری‌های مالی

(مقدمه‌ای بر روان‌شناسی پول، مالی رفتاری و مالی درمانی)

مؤلفین

زهره صادقی آرانی

(عضو هیئت علمی دانشگاه کاشان)

سمانه دهقان منشادی

(مدرس دانشگاه)

انتشارات سازمان جهاد دانشگاهی استان یزد

پاییز ۱۳۹۹

سرشناسه	: صادقی آرانی، زهرا؛ ۱۳۶۱
عنوان و نام پدیدآور	: رفتارهای غیرعقلایی در تصمیم‌گیری‌های مالی (مقدمه‌ای بر روان‌شناسی پول، مالی رفتاری و مالی درمانی) / مؤلفین: زهرا صادقی آرانی، سمانه دهقان منشادی
مشخصات نشر	: یزد، صفاییه، بلوار شهدای گمنام، سازمان جهاد دانشگاهی استان یزد، ۱۳۹۹
مشخصات ظاهری	: ۲۲۷ ص
شابک	: 978-622-96956-4-7
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
عنوان دیگر	: مقدمه‌ای بر روانشناسی پول، مالی رفتاری و مالی درمانی.
موضوع	: پول -- جنبه‌های روان‌شناسی
موضوع	: Money -- Psychological aspects
موضوع	: امور مالی -- تصمیم‌گیری
موضوع	: Finance -- Decision making
موضوع	: امور مالی -- جنبه‌های روانشناسی
موضوع	: Finance -- Psychological aspects
شناسه افزوده	: دهقان منشادی، سمانه؛ ۱۳۶۸
شناسه افزوده	: جهاد دانشگاهی. سازمان انتشارات. واحد یزد
رده بندی کنگره	: ۳/۲۲۲HG
رده بندی دیویی	: ۰۲۴/۲۳۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۷۲۷۶۰۰۴

رفتارهای غیر عقلایی در تصمیم‌گیری‌های مالی (مقدمه‌ای بر روان‌شناسی پول، مالی رفتاری و مالی درمانی)

مؤلفین: زهرا صادقی آرانی، سمانه دهقان منشادی

ناشر: انتشارات سازمان جهاد دانشگاهی استان یزد

چاپ: اول - ۱۳۹۹

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۵۵۰۰۰ تومان

شابک: 978-622-96956-4-7

این اثر، مشمول قانون حمایت مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است، هر کسی تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مؤلف (ناشر) نشر یا پخش یا عرضه نماید مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

نشانی: یزد، صفاییه، بلوار شهدای گمنام، سازمان جهاد دانشگاهی استان یزد

تلفن: ۰۳۵-۳۱۶۲

فهرست مطالب

عنوان.....	صفحه.....
فصل اول: روان‌شناسی پول و معانی پول.....	۱.....
۱-۱- مقدمه.....	۱.....
۲-۱- ماهیت پول.....	۲.....
۱-۲-۱- نظریه‌ی اندیشه‌وران غربی نسبت به ماهیت پول.....	۴.....
۱-۲-۱-۱- نظریه‌ی فلزگرا (متالیزم).....	۴.....
۲-۱-۲-۱- نظریه‌ی فرمان‌گرا (چارتالیزم).....	۵.....
۲-۲-۱- نظریه‌ی اندیشه‌وران اسلامی نسبت به ماهیت پول.....	۶.....
۱-۲-۲-۱- مالِ مثلی و مالِ قیمی.....	۷.....
۲-۲-۲-۱- نظریه‌ی قدرت خرید (مالیت اعتباری).....	۹.....
۳-۲-۲-۱- نظریه ارزش اسمی.....	۱۰.....
۴-۲-۲-۱- ارزش اسمی و حقیقی پول اعتباری.....	۱۰.....

- ۱۱..... تحلیل ماهیت پول کنونی ۵-۲-۲-۱
- ۱۲..... تحلیل ماهیت پول آینده (پول اعتباری محض) ۶-۲-۲-۱
- ۱۳..... انواع پول ۳-۱
- ۱۴..... روان‌شناسی پول ۴-۱
- ۱۶..... تاریخچه‌ی روان‌شناسی پول ۵-۱
- ۱۸..... معانی پول ۶-۱
- ۲۰..... پول به معنی امنیت ۱-۶-۱
- ۲۳..... پول به معنی قدرت ۲-۶-۱
- ۲۵..... پول به معنی عشق ۳-۶-۱
- ۲۶..... پول به معنی آزادی ۴-۶-۱
- ۲۷..... پول به معنی پیامد تلاش-توانایی ۵-۶-۱
- ۲۷..... ساختار نگرش نسبت به پول ۷-۱
- ۳۷..... پیش‌نویس‌های پولی ۸-۱
- ۳۹..... اجتناب از پول ۱-۸-۱
- ۴۰..... پول پرستی ۲-۸-۱

- ۳-۸-۱- موقعیت اجتماعی پول ۴۱
- ۴-۸-۱- نگرهبان پول ۴۲
- ۹-۱- سبک‌های شخصیتی در فرآیند مصرف- پس انداز ۴۲
- ۱۰-۱- رابطه‌ی پول با خوشبختی ۴۶
- فصل دوم: مالی رفتاری ۴۹
- ۱-۲- مقدمه ۴۸
- ۲-۲- ماهیت مالی رفتاری ۴۹
- ۳-۲- تاریخچه مالی رفتاری ۵۲
- ۱-۳-۲- حسابداری ذهنی ۵۳
- ۲-۳-۲- نظریه‌ی چشم‌انداز ۵۹
- ۴-۲- نقش شخصیت و فرهنگ در تصمیم‌گیری‌های مالی ۶۸
- ۱-۴-۲- نقش شخصیت در تصمیم‌گیری‌های مالی ۶۸
- ۲-۴-۲- نقش فرهنگ در تصمیم‌گیری‌های مالی ۷۳
- ۵-۲- سوگیری‌های رفتاری در تصمیم‌گیری‌های مالی ۷۶

- ۷۸-۲-۵-۱- سوگیری‌های شناختی.....
- ۷۸-۲-۵-۱-۱- سوگیری لنگر انداختن.....
- ۸۰-۲-۵-۱-۲- اثر قالب‌بندی.....
- ۸۱-۲-۵-۱-۳- سوگیری اطمینان بیش از حد.....
- ۸۳-۲-۵-۱-۴- توهم کنترل.....
- ۸۴-۲-۵-۱-۵- توهم خوشه‌انگاری.....
- ۸۷-۲-۵-۱-۶- سوگیری پس‌نگری.....
- ۸۹-۲-۵-۱-۷- سوگیری محافظه‌کاری.....
- ۹۰-۲-۵-۱-۸- سوگیری دسترس‌پذیری.....
- ۹۲-۲-۵-۱-۹- اثر آرایه‌ی موسیقی.....
- ۹۴-۲-۵-۱-۱۰- توهم پولی.....
- ۹۵-۲-۵-۱-۱۱- نقطه‌ی کور تعصب.....
- ۹۶-۲-۵-۱-۱۲- اثر شترمرغ.....
- ۹۸-۲-۵-۱-۱۳- سوگیری ابهام‌گزیزی یا اثر ابهام.....
- ۱۰۱-۲-۵-۱-۱۴- سوگیری تأییدگرایی.....

- ۱۰۴..... سوگیری تازه‌گرایی ۱۵-۱-۵-۲
- ۱۰۵..... سوگیری خود اسنادی ۱۶-۱-۵-۲
- ۱۰۶..... سوگیری احساسی ۲-۵-۲
- ۱۰۶..... سوگیری تعهد و ثبات ۱-۲-۵-۲
- ۱۰۹..... سوگیری حمایت از انتخاب ۲-۲-۵-۲
- ۱۱۱..... سوگیری زبان‌گزینی ۳-۲-۵-۲
- ۱۱۴..... سوگیری پیشیمان‌گزینی ۴-۲-۵-۲
- ۱۱۶..... سوگیری حفظ وضع موجود ۵-۲-۵-۲
- ۱۱۷..... سوگیری اثر موهبت ۶-۲-۵-۲
- ۱۱۸..... سوگیری منفی‌نگری ۷-۲-۵-۲
- ۱۲۰..... سوگیری خوش‌بینی ۸-۲-۵-۲
- ۱۲۲..... فصل سوم: اختلالات مالی و مالی درمانی.....
- ۱۲۲..... ۱-۳- مقدمه.....
- ۱۲۳..... ۲-۳- اختلالات مالی و انواع آن.....
- ۱۲۴..... ۱-۲-۳- اختلال قمار.....

- ۱۲۹ ۲-۲-۳- اختلال اعتیاد به خرید (خرید وسواس گونه)
- ۱۳۱ ۳-۲-۳- اختلال اعتیاد به کار (پرکاری)
- ۱۳۲ ۴-۲-۳- اختلال احتکار (انباشتن)
- ۱۳۳ ۵-۲-۳- اختلال انکار مالی (عدم پذیرش مسائل مالی)
- ۱۳۵ ۶-۲-۳- اختلال وابستگی مالی
- ۱۳۶ ۷-۲-۳- اختلال خیانت مالی
- ۱۳۷ ۸-۲-۳- اختلال گرفتاری مالی یا سوء استفاده عاطفی مالی
- ۱۳۹ ۹-۲-۳- اختلال اختیاردهی مالی (ناتوانی در «نه گفتن» به درخواست‌های مالی)
- ۱۴۰ ۳-۳- مالی درمانی (درمان اختلالات مالی)
- ۱۴۲ ۴-۳- مدل‌های مالی درمانی
- ۱۴۶ ۱-۴-۳- مالی درمانی تجربی
- ۱۴۸ ۲-۴-۳- مالی درمانی راه حل محور
- ۱۵۵ ۳-۴-۳- مالی درمانی شناختی-رفتاری
- ۱۶۳ ۴-۴-۳- مدل رابطه‌ای همکاری
- ۱۶۶ ۵-۴-۳- مدل توانمندسازی مالی فورد

- ۱۷۴..... ۳-۴-۶- مدل توقف خرید بیش از حد
- ۱۷۸..... ۳-۵- روش های اجرایی مالی درمانی
- ۱۸۳..... پیوست ها
- ۱۸۳..... پیوست ۱: پرسش نامه ی سنجش نگرش نسبت به پول فارنهام
- ۱۸۸..... پیوست ۲: پرسش نامه ی سنجش نگرانی مالی
- ۱۹۲..... پیوست ۳: پرسش نامه ی پیش نویس پولی
- ۱۹۵..... پیوست ۴: پرسش نامه ی تشخیصی میزان سوگیری های رفتاری در تصمیم گیری های مالی
- ۲۱۹..... پیوست ۵: پرسش نامه ی لیست رفتار پولی کلونترز
- ۲۲۳..... منابع و مآخذ

پیش‌گفتار مؤلفین

فارغ از این‌که دوست داشته باشیم یا نه، پول یکی از جنبه‌های غیرقابل حذف در زندگی امروزی است. انسان‌ها نه تنها برای تأمین محل زندگی و هزینه‌ی خوراک و پوشاک به پول نیازمند هستند بلکه بخشی از احساس آرامش، امنیت و توانایی دستیابی به هدف‌هایشان نیز به پول وابسته است. پول در عین حالی که ممکن است خدمت‌گزار جامعه باشد، می‌تواند ارباب آن نیز باشد. با این وجود، اگرچه به دست آوردن پول یا کسب درآمد بسیار مهم است و مهارت تحصیل آن را باید کسب نمود اما استفاده‌ی درست از پول و مدیریت صحیح آن نیز حائز اهمیت است. شواهد حاکی از آن است که درآمد کافی، تضمینی برای داشتن یک زندگی متعادل و ایجاد رضایت خاطر در فرد نیست. درک ضعیف از پول و عدم رابطه‌ی درست با پول می‌تواند تبعات منفی زیادی در زندگی فرد داشته باشد که از جمله‌ی آن‌ها می‌توان به رفتارهایی مانند ولخرجی، اختلاف‌های خانوادگی، رفتارهای مخاطره‌آمیز پولی مانند قمار و عدم توانایی مدیریت رویدادهای منفی اجتناب‌ناپذیر در زندگی مانند ورشکستگی اشاره کرد. این اختلالات رفتاری که با عنوان اختلالات

مالی نیز شناخته می‌شود می‌تواند تحت تأثیر نگرش و ارتباط فرد با پول شکل بگیرد.

پژوهش‌های روانشناختی به کرات نشان داده است که مردم درک یکسان و منطقی از پول نداشته و بنابراین با پول خود از نظر اقتصادی، عقلایی رفتار نمی‌کنند و ممکن است بسیاری از تصمیم‌گیری‌های مالی آن‌ها منطقی به نظر نرسد. آنچه اقتصاددانان از عقلانیت مدنظر دارند، استفاده‌ی بهینه از پول و داشتن رفتاری است که درآمد را به حداکثر برساند. این در حالی است که انسان‌شناسان و جامعه‌شناسان معتقدند که نیروهای اجتماعی موجود مانند هنجارها، آئین‌ها، عرف و قوانین همواره رفتارهای غیرعقلانی انفرادی و گروهی مردم را عقلانی تعبیر می‌کنند. نقطه‌ی مقابل عقلانیت، عمل به‌صورت تکانشی، بلهوسانه و غیرقابل پیش‌بینی است. انجام دادن کار بدون مزد، کمک به خیریه و شرکت در یک بخت آزمایی، همه رفتارهای مالی است که ممکن است غیرعقلانی به نظر برسد.

در سال‌های اخیر، بهره‌گیری از علوم مانند علوم شناختی، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی و... در توضیح رفتارهای ظاهراً نابخردانه افراد در حوزه‌ی تصمیم‌گیری‌های مالی و اقتصادی، رویکردهای جدیدی را با عنوان «روان‌شناسی پول» و «مالی رفتاری» معرفی کرده است که عمده‌ی تأکید آن بر رفتارهای

غیرعقلایی و ایجاد سوگیری‌های شناختی و احساسی در فرآیند تصمیم‌گیری‌های مالی افراد است. همچنین توسعه‌ی علوم مذکور در حل اختلالات مالی، به ظهور رویکرد جدیدی در مدیریت مالی با عنوان «مالی درمانی» منجر شده است که این رویکرد در برگیرنده‌ی توصیه‌هایی برای درمانگری اختلالات مالی افراد است.

با ظهور رویکردهای انسانی و رفتاری نسبت به پول و پیدایش مفاهیمی چون روان‌شناسی پول، مالی رفتاری، اقتصاد رفتاری و مالی درمانی در سال‌های اخیر کتاب‌ها، مقالات و گزارش‌های زیادی در این حوزه نوشته شده‌اند که برخی از آن‌ها به زبان فارسی نیز ترجمه شده است. با این وجود بررسی اجمالی منابع موجود در این حوزه نشان می‌دهد که ترجمه بودن این منابع و در برخی موارد حجیم بودن مطالب آن درک و استفاده‌ی خواننده فارسی زبان را از این رویکردها با محدودیت مواجه کرده است. از این رو مجموعه‌ی پیش‌رو با ایجاد یک مرجع نسبتاً جامع از ادغام رویکردهای علوم انسانی و رفتاری در حوزه‌ی تصمیم‌گیری‌های مالی و اقتصادی تلاش کرده است تا با استفاده از یک نشر روان، محتوای مرتبط، جامع و مانع و همچنین مثال‌های کاربردی، مرجعی مفید و کاربردی برای تمامی کسانی باشد که قصد آشنایی با این موضوعات را داشته و یا انگیزه‌ی شناسایی و حذف خطاها و دام‌های تصمیم‌گیری خود در حوزه‌ی مالی را دارند. همچنین این کتاب

می‌تواند به عنوان کتابِ درسی «مالی رفتاری» برای دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری مدیریت مالی معرفی و پیشنهاد شود.

در این راستا کتاب حاضر در ۳ بخش به بررسی رفتارهای غیرعقلایی در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی و مالی افراد می‌پردازد. در فصلِ اول از کتاب با عنوان «روان‌شناسی پول»، به بررسی مفهوم روان‌شناسی پول، تعریف پول، انواع پول و دارایی، معانی مختلف پول، ساختار نگرش نسبت به پول و دیدگاه اسلام در رابطه با پول پرداخته شده است. فصلِ دوم از کتاب با عنوان «مالی رفتاری»، به معرفی تاریخچه‌ی این رویکرد در قالب دو نظریه‌ی مهم «حسابداری ذهنی» و «چشم‌انداز» می‌پردازد. در ادامه‌ی این فصل نیز با تأکید بر مالی رفتاری خُرد، ۲۴ سوگیری در فرآیند تصمیم‌گیری مالی و اقتصادی افراد معرفی می‌شود. در فصلِ سوم و نهایی این مجموعه با عنوان «اختلالات مالی و مالی درمانی»، ضمن معرفی اختلالات مالی مشاهده شده در افراد، راه‌های درمان‌گری با عنوان «مالی درمانی» معرفی می‌شود.

خداوند را شاکریم که این مجموعه پس از مدت‌ها تحقیق و پژوهش آماده طبع گشت و برای تحصیل این موفقیت بر خود لازم می‌دانیم از زحمات جناب

آقای اصغر ترابی و جناب آقای سید محسن میرجلیلی که زحمت بازخوانی متن را بر عهده داشته‌اند سپاسگزاری کنیم.

البته این مجموعه خالی از نقص نبوده و از اساتید محترم، دانشجویان گرامی و تمامی کسانی که این کتاب را مطالعه می‌کنند تقاضا داریم با نظرات خود ما را در جهت بهبود محتوای کتاب و انتشار ویرایش بعدی راهنمایی نمایند.

SadeqiArani@kashanu.ac.ir

S.Dehghan.M@stu.sau.ac.ir

زهره صادقی آرانی

(عضو هیئت علمی گروه مدیریت و کارآفرینی دانشگاه کاشان)

سمانه دهقان منشادی

(مدرس دانشگاه)